

O teorie a democrației reinterpretată

Conf.univ.dr. Horațiu Tiberiu
GORUN

A reinterpreted theory of democracy

University Assistant Dr. Horațiu
Tiberiu GORUN

1. Considerații generale

Teoria democrației nu reprezintă un sistem de axiome, principii și concluzii cu privire la un produs definitiv și perfect funcțional, ci ea include o serie de ipoteze teoretice cu privire la un proces în desfășurare, inclusiv cu privire la extinderea normelor și instituțiilor declarate ca democratice.

Pornind de la premisa că teoriile democratizării sunt o subclasă a teoriilor modernizării, se poate înțelege:

- a) ce anume a favorizat dezvoltarea democrației în contexte istorice și geopolitice diverse;
- b) rolul celor 27 de variabile independente (Huntington) în identificarea elementelor care au favorizat (frânat) democratizarea societății românești.

Abordările lui Huntington referitoare la modernitate și modernizare presupun ieșirea din spațiul limitat al timpului ce se circumscrie unei epoci anume. Modernitatea reprezintă un nivel de dezvoltare instituțională și condiție umană atins într-o perioadă largă de timp, un reper de raportare în baza căruia se evaluează gradul de civilizație al comunităților. Modernitatea este vectorul modernizării, aceasta de pe urmă reprezentând procesul-tendință dezirabil sau nu, dar obiectiv (cu sensul de necesar și universal) al comunităților rămase în urmă sau, tendențial într-un decalaj.

1. General views

The theory of democracy is not a system of axioms, principles, and conclusions regarding a definitive and perfectly functional product, but it includes a series of theoretical hypotheses regarding a developing process, including regarding the extension of regulations and institutions declared as democratic.

Starting from the premises that the theories of democratization are a subclass of the theories of modernization, we can understand:

- c) What has favoured the development of democracy in different historical and geopolitical contexts;
- d) The role of 27 independent variables (Huntington) in identifying the elements favouring (prevented) the democratization of Romanian society.

Huntington's approaches regarding modernity and modernization suppose the exit from the limited space of time which represents a certain age. Modernity is a level of institutional development and human condition reached within a large period of time, a report reference for assessing the degree of communities civilisation. Modernity is the modernization vector, the latter being the desirable or not tendency-process, but objective (in the meaning of necessary and universal) of the communities left behind or in a discrepancy.

Modernity is the fruit of multi-

Modernitatea e rodul progresului multifactorial: economic, politic, cultural, tehnic etc., ea reprezentând civilizația originată într-un sistem de valori universale, asumate și acceptate de către cei mai performanți din acest punct de vedere. La rândul ei, modernizarea este calea spre modernitate, recunoscută, acceptată și asumată de cei care procedural au aderat la criteriile competiției, conștientizându-și decalajele prin raportare la cei performanți. Rămâne un martor de control în evaluarea procesului (modernizare) și produsului (gradului de modernitate): condiția umană. Acest martor de control va ilustra, prin intermediul unui barometru:

- influența opiniei publice asupra comportamentului (individual, dar mai ales de grup, social), care va fi unul proactiv sau pasiv, unul participativ-pozitiv, participativ-contestatar sau, dimpotrivă unul de neimplicare.

Dintre condițiile democrației, cea mai puțin amintită este aceea că ideile greșite despre democrație, conduc la o funcționare greșită a democrației. „Modul nostru de a utiliza termenii de «democrație» și «guvernare democratică» - scrie Tocqueville – creează cea mai mare confuzie. Dacă termenii nu sunt definiți în mod clar și dacă nu convenim asupra lor, oamenii vor trăi într-o inevitabilă confuzie a ideilor, favorabilă demagogilor și despoților”.

Ceea ce este de remarcat azi este faptul că deficitul de modernitate creează deficit de democrație și, prin urmare, un proces de modernizare extrem de dificil.

România, ca de altfel toate statele din fosta Europă de Est, a pornit cu un potențial de deficit de democrație. Acest potențial de deficit este, însă, gradual diferit; state precum Polonia, Ungaria, Cehoslovacia au început procesul (o relativă liberalizare), cu mult mai devreme, reflexe ale contestării regimului totalitar existând încă din 1956 (Ungaria), 1968 (Cehoslovacia), anii 80' (Polonia). Mai mult, în unele din fostele regimuri nedemocratice, pluralismul politic limitat s-a manifestat pe toată durata regimului comunist.

factorial progress: economic, political, cultural, technical etc, representing the civilisation originating in a system of universal values, taken and accepted by the top ones from this point of view. In its turn, modernization is the way to modernity, admitted, accepted and assumed by the ones that have procedurally adhered to the criteria of competition, being aware of the discrepancies by reporting to the top ones. There remains a control witness in assessing the process (modernization) and product (degree of modernity): human condition. This control witness shall illustrate, through a barometer:

- the influence of public opinion upon behaviour (individual, but especially group, social), that shall be proactive and passive, participative-positive, participative-contestatory or on the contrary non-involvement one.

Of the conditions of democracy, the less reminded is that wrong ideas on democracy, lead to a democracy's wrong working. "Our way of using the terms of "democracy" and "democratic government" – says Tocqueville – creates the biggest confusion. If the terms are not clearly defined and if we do not agree on them, people shall leave into an inevitable confusion of ideas, favourable to demagogues and despots".

What we have to notice today is the fact that the discrepancy of modernity creates discrepancy of democracy and consequently an extremely difficult modernization process.

Romania, like all the state in the ex-East Europe started with a potential of democracy discrepancy. This discrepancy potential is gradually different; states like Poland, Hungary, Czechoslovakia started the process (a relative liberalization) much earlier, reflexes of contesting the totalitarian system existing from 1956 (Hungary), 1968 (Czechoslovakia), 80' (Poland). Moreover, in some non-democratic ex-systems, limited political pluralism occurred for the entire duration of the communist system.

Romania – a paradox of recent history – started with the highest potential of

România – un paradox al istoriei recente – a pornit cu cel mai ridicat potențial de deficit de democrație, aspect care, alături de alți factori – a generat o tranziție îndelungată, cu fluxuri și refluxuri, cu încercări și poticneli, cu susțineri largi, dar și cu multe elemente frenatorii. Așa se face că reformele (modernizarea) au întârziat, crescând decalajul nu doar față de statele recunoscute ca democratice, ci și față de partenerii celui de-al treilea val de democratizare.

2. De ce se comunică în paradigme diferite?

Dacă termenul „democrație” poate fi utilizat pentru a defini diverse entități – în multe situații antitetice, atunci el devine un termen lipsit de semnificație.

Întâmplător, democrația este un termen transparent, un cuvânt ce se leagă facil de sensul originar. Etimologic, democrația semnifică puterea poporului. Dar aceasta nu este nimic mai mult decât o definire mot à mot, ce descrie, într-un limbaj actual, sensul grecesc al termenului. Dar conotația termenului democrație trebuie să exprime ceva, trebuie să acopere o realitate. Concis: deși democrația are un sens literal exact, nu suntem sprijiniți în înțelegerea corectă a democrației reale. Am în vedere faptul că, în lumea reală, în opinia lui R. Dahl, democrațiile sunt poliarhii. Dar, urmând linia lui Giovanni Sartori, întrebarea: Ce este democrația?, nu poate fi separată de întrebarea: Cum ar trebui să fie democrația?¹ Prin urmare, termenul cu toate inconsistențele, trebuie utilizat. Comunicarea intraparadigmatică presupune un cadru conceptual de comunicare între contemporani. De aici nevoia unei înțelegeri a democrației de azi, de către cei ce utilizează termenul în analizele lor cu același înțeles, asemănător sau diferit de înțelegerea termenului în Grecia sau Roma Antică. Transformările la nivelul democrației ca stare de fapt, ca realitate, au generat transferul ideii de democrație. Și acesta este un lucru normal. Anormală este situația în care, în interiorul aceleiași

democracy discrepancy, which together with other factors – has generated a long transition, with flows and backflows, with trials and stumbling, with large supports but with many preventing elements. This is why reforms (modernizations) have been delayed, increasing the discrepancy not just towards the states admitted as democratic, but towards the partners of the third wave of democratization.

2. Why do we communicate in different paradigms?

If the term “democracy” can be used to define different entities – in different antithetic situations, it becomes a term without meaning.

As a coincidence, democracy is a transparent term, a word easily connected to its original meaning. Etymologically, democracy is the power of people. But this is nothing more than a mot à mot definition, describing in a current language, the Greek meaning of the term. But the connotation of the term democracy has to express something, has to cover a reality. More precisely: although democracy has an exact literal meaning, we are not supported in the correct understanding of the real democracy. I take into consideration the fact that, in the real world, in R. Dahl's view, democracies are polyarchies. But, following Giovanni Sartori's line, the question: What is democracy?, cannot be separated from the question: How should democracy be?⁶ Consequently, in spite of all inconsistencies, the term has to be used. Intra-pragmatic communication supposes a conceptual framework of communication between contemporary people. This leads to the need for understanding today's democracy by those who use the term in their analyses with the same meaning or with a similar or different meaning of the understanding of the term in Greece or Ancient Rome. Transformations at the level of democracy as state of fact, as reality, have generated the transfer of the idea of democracy. And this is normal. Not normal is the situation in which, inside the same community the meaning of the term democracy is different, especially to

comunități semnificația termenului de democrație este diversă, îndeosebi în măsura în care, aducându-se în realitate termenul grec, democrația exprimă pe mai departe „puterea poporului”. Adică o perpetuare a „teoriei fantomă”, însă cu scopuri și înțelesuri diferite pentru popor și guvernanți (poporul crede că guvernează, având iluzia participării la decizie, guvernanții cultivă ideea că reprezintă poporul). Iluzia autoguvernării suprapusă peste iluzia reprezentării.

Dar cine constituie poporul și ce înseamnă a guverna? Prima ambiguitate se află – cum susține corect R. Dahl – chiar în conținutul noțiunii de popor: cine face parte din «popor» pentru a guverna democratic? La greci, atenienii, corintienii, spartanii – constituiau fiecare, în parte, poporul, îndreptățit la propria autonomie politică. Prin urmare, democrația greacă – constată Dahl – nu a fost în fapt democrația greacă; a fost ateniană, corintiană etc. Aceasta, întrucât vechii greci – elenii – se autopercepeau ca un popor distinct, cu limbă și istorie proprie, nu se considerau un popor în sensul politic al unui grup de persoane, îndreptățite a se autoguverna într-o singură unitate democratică. O premisă, devenită axiomă a teoriei fantomă a democrației este cea legată de popor: se pornește de la prezumția că poporul deja există; existența poporului este percepută ca un fapt, ca o creație a istoriei.

În aceste condiții, de ce nu se autoguvernează într-o singură unitate democratică și există o graniță politică între elvețienii de expresie franceză și francezii de expresie franceză, moldovenii de expresie română și românii de expresie română, maghiarii de expresie română și maghiarii de expresie maghiară? Răspunsul este invariabil persistența mentalității statului-cetate chiar și azi.

Dacă prima ambiguitate se află chiar în noțiunea se popor, cea de-a doua este conținută chiar de prima. Ea vizează excluderea, întrucât, în cadrul unui popor numai o subcategorie limitată de persoane este îndreptățită să participe la guvernare. Așadar, persoanele respective constituie poporul din

the extent where, bringing to reality the Greek term, democracy forward expresses “the power of people”. This means a perpetuation of the “phantom theory”, but with different purposes and meanings for the people and for governors (the people believe they govern, with the illusion of taking part in the decision, governors issue the idea that they represent the people). The illusion of self-government is placed over the illusion of representation.

But who is the people and what does governing mean? The first ambiguity is – as correctly says R. Dahl – within the content of the term people: who is part of the “people” to govern democratically? In the case of Greeks, Athenians, Corinthians, Spartans – each of them were the people, who had the right to its own political autonomy. Consequently, Greek democracy – says Dahl – was not actually the Greek democracy: it was Athenian, Corinthian, etc. this because old Greeks saw themselves as a distinct people, with their own language and history, they did not seem themselves as a people in the political meaning of a group of persons, with the right to self-govern within one democratic union. An axiom turned premise of democracy’s phantom theory is the one connected to the people: we start from the assumption that the people already exists; people’s existence as a fact, as a creation of history.

In these circumstances why don’t self-governing in just one democratic unit and there is a political border between Swiss people of French expression and French people of French expression, Moldavians of Romanian expression and Romanian of Romanian expression, Hungarians of Romanian expression and Hungarians of Hungarian expression? The answer is invariably the persistence of town-state mentality even today.

If the first ambiguity is within the notion of people itself, the second one is included by the first. It focuses on exclusion, because within a people only a limited category of persons is entitled to take place in government. Therefore, those persons are the people from another point of view. We are

alt punct de vedere. Este vorba de cetățenii unui stat (cetățenia reprezentând o relație juridică dublu asumată: de către individ și de către statul căruia aparține individul). Dar nu toți cetățenii constituie poporul: apatrizii, persoanele cu altă cetățenie (tot mai mulți în epoca globalizării) sunt excluși. Cum excluși sunt (deși juridic, cu consecințe politice) cetățenii cu vârsta sub vârsta minimă acceptată ca standard, persoanele lipsite de discernământ (ambele categorii nu au capacitate electorală) sau persoanele aflate în interdicție juridică (cele care au avut capacitate electorală, însă temporar și-au pierdut-o).

Așadar, sfera noțiunii politice de popor este mai restrânsă decât poporul în accepțiunea sa de formă de comunitate umană. Conotația politică a poporului este demosul.

Analizele istorice îl conduc pe Dahl spre concluzia corectă privind concretețea demosului: chiar și la apogeul democrației ateniene, demosul n-a inclus niciodată mai mult de o minoritate redusă din populația adultă a Atenei². Experiența istorică conferă concretețe chestiunii abstracte a demosului: „Se poate ca democrația ateniană să fi fost extremă prin exclusivismul ei, unică însă nu a fost în nici un fel. Din Grecia antică până în timpurile moderne, unele persoane au fost invariabil excluse ca fiind nereprezentative și, până în acest secol, când femeile și-au câștigat dreptul de a vota (secolul al XX-lea n.n), numărul persoanelor excluse a depășit – uneori cu mult, la fel ca în Atena – numărul celor acceptate. Ca și în cazul primei «democrații moderne», Statele Unite, care au exclus nu numai femeile și, desigur, copiii, ci și majoritatea negrilor și amerindienilor»³.

Prin urmare, excluderile sunt considerate, invariabil, justificate de caracterul concret al demosului: demosul îi include nu pe toți, ci pe toți cei îndreptățiți să participe la guvernare. Apare, deci, o altă supoziție voalată a teoriei fantomă a democrației – aceea că numai anumii oameni sunt competenți să guverneze. Iată un element care alimentează ideea protectoratului, idee

talking about the citizens of a state (citizenship being a double-assumed juridical relation: by the individual and the state it belongs to). But not all the citizens are the people: stateless persons, persons with a different citizenship (more and more in the age of globalization) citizens with the age below the minimum age accepted as standard, persons without judgement (both categories have electoral ability) or persons being in juridical interdiction (who have had electoral capacity, but have temporarily lost it).

Therefore, the political meaning of people is more restricted than the people in its meaning of human community form. The political connotation of people is the demos.

Historical analyses lead Dahl to the correct conclusion regarding the demos concreteness: even at the top of Athenian democracy, demos has never included more than a reduced minority of Athens adult population⁷. Historical experience offers concreteness to the abstract notion of demos: “Athenian democracy might have been extreme through its exclusivism, but it has never been unique in any kind. From the Ancient Greece to the modern times, some persons have been invariably excluded as not representative and, up to this century, when women earned their right to vote (20th century), the number of excluded persons has sometimes overcome, just like in Athens – the number of accepted ones. Just like in the case of the first “modern democracy”, the United States, that have excluded not just women, but children of course, and the majority of Negros and Amerindians”⁸.

Consequently, exclusions are invariably considered, justified by the actual character of demos: demos does not include all but all the entitled ones to take part in governing. It therefore appears a veiled supposition of the democracy phantom theory – that only certain people are competent to govern. This is an element that feeds the idea of protectorate, which is commonly used by the democracy critics, promoted by Plato in Athens, Confucianism and in the contemporary times by the devastating

uzitată frecvent de criticii democrației, Leninism.

promovată de Platon în Atena, de confucianism, iar în epoca contemporană de leninismul devastator.

Teoria fantomă a democrației include încă un aspect ce schimbă fondul paradigmatic: dimensiunile democrației. Este vorba de transferul ideii de democrație: dacă pentru greci dimensiunile unei democrații se limitau la un număr extrem de redus – doar câteva zeci de mii de persoane, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, susținătorii democrației i-au limitat cadrul firesc la nivelul statului-națiune, adică, în general la țară. Azi, mindul american (crezul că S.U.A. are menirea «harul» de a instaura democrația în lume), adaugă la dimensiunea numerică dimensiunea spațială, un alt tip de reconsiderare a paradigmei susținută de etimologia termenului demokratia.

Paradigma actuală asupra democrației izvorăște dintr-un principiu: instituțiile transcend indivizii. Iar democrația este înțeleasă, succint drept sistem de instituții și proceduri care asigură ordinea (internă, internațională). Aici se originează inclusiv ideea compatibilizării instituțiilor dintr-o țară cu instituțiile democratice ale statelor moderne, idee justificată doar până la un nivel. Nivelul democrației identitare pentru o comunitate (sintagmă prin care desemnez tradiția democratică, memoria procedurală, instituțiile tradiționale funcționale, regulile specifice, tradiția constituțională – sistemul de valori identitare, care elimină uniformizarea), este unul ce trebuie luat în considerație. Astfel, nivelul democrației identitare – extins la nivelul unor zone geopolitice – redă diversitatea (a nu se înțelege originalitatea). Democrația la intrare și democrația la ieșire, despre care vorbește G. Pasquino, reprezintă percepția acestei diversități.

O consecință a schimbărilor intervenite la nivelul dimensiunilor unei democrații este, în opinia lui R. Dahl, amplificarea caracterului utopic la idealului democratic. Este vorba despre faptul că teoria publică consideră că democrația actuală poate păstra, în totalitate, atât avantajele dimensiunii mari,

Democracy's phantom theory includes another aspect that changes the paradigmatic background : the sizes of democract. It is about the transfer of the idea of democracy: if for Greeks the sizes of democracy were limited to an extremely reduced number – only few ten thousands of people, at the end of the 18th century, democracy supporters limited its natural background to the common level of nation-state, generally the country. Today, the American mind (the belief the USA has the gift to establish democracy in the world) adds to the numerical size the spatial one, another type of reconsidering the paradigm supported by the term etymology - demokratia.

The current paradigm upon democracy comes from one principle: institutions transcend individuals. And democracy is understood as a system of institutions and procedures that provide order (internal, international). This is where originates the idea of accommodating the institutions in one country with the democratic institutions of modern states, which is justified only up to a certain level. The level of identity democracy for a community (meaning democratic tradition, procedural memory, functional traditional institutions, specific rules, constitutional tradition – the system of identity values which eliminates uniformization), is one that have to be taken into consideration. Therefore, the level of identity democracy – extended to the level of some geopolitical areas – gives the diversity (not to be understood originality). Exist democracy and entry democracy that G. Pasquino talks about, represents the perception of this diversity.

A consequence of the changes occurred at the level of a democracy sizes is, in R. Dahl's view, the amplification of the utopia character of the democratic ideal. We are talking about the fact that public theory considers that current democracy can totally keep both the advantages of the great size and the virtues of democracy at reduced scale⁹. Examples are edifying, when they are

dar și virtuțile democrației la scară redusă⁴. Exemplele sunt edificatoare, atunci când sunt abordate pentru înțelegerea democrației, modalitățile diferite în care democrația, considerată ca o entitate reală sau aparținând lumii reale" a fost percepută (de la grup distinct de instituții și practici politice, la proces unic de luare a deciziilor colective obligatorii)⁵. Aici se desprind două concluzii:

- percepția duală a democrației: ca regim ideal și ca regim real;
- nevoia remediilor democrației.

Pentru prima concluzie, sunt necesare a se evidenția rezultatele studiilor comparatiste (raportare la regimuri totalitare, autoritare, meritocratice, sultanice etc.) având în vedere unicul martor de control: condiția umană.

Funcție de aceste studii, se impune luarea în considerație a unui prag rezonabil în funcție de care se apreciază realizarea regimului democratic.

Pentru cea de-a doua concluzie, sunt necesare clarificări privind raportul majoritate - minoritate (chiar dictatura majorității - suprimarea minorității).

Prin (re)punerea în discuție a participării directe - reprezentativității - legitimității. Prin regândirea mitului „guvernării de către popor și pentru popor”. Prin analiza transferului ideii de autoguvernare de la individ (indivizi) la instituțiile ce transcend individul (indivizii). Și nu în ultimul rând, prin revederea raportului dintre universul axiologic al individului - universul axiologic al unei comunități - universul axiologic al națiunilor integrate.

Ideea de imperiu, ca și ideea de cetate, sunt naturale pentru condiția umană. Globalizarea acoperă aria modernizării ca tendință. Dar globalizarea presupune includere și excludere. Participare la competiția de valori sau lăsarea în afara competiției.

În loc de concluzie: Globalizarea și societatea cunoașterii reclamă abandonarea teoriei fantomă a democrației și înlocuirea ei cu una științifică. Care să acopere lumea reală.

approached for understanding democracy, the different ways in which democracy considered as a real entity or belonging to the real world" has been perceived (from a distinct group of political institutions and practices, to an unique process of taking compulsory collective decisions)¹⁰. Two conclusions result here:

- the dual perception of democracy: as an ideal system and as a real system;
- the need to remediate democracy.

For the first conclusion it is necessary to highlight the result of comparative studies (reported to totalitarian, authoritative, meritocratic, sultan systems etc.) taking into consideration the sole control witness: human condition.

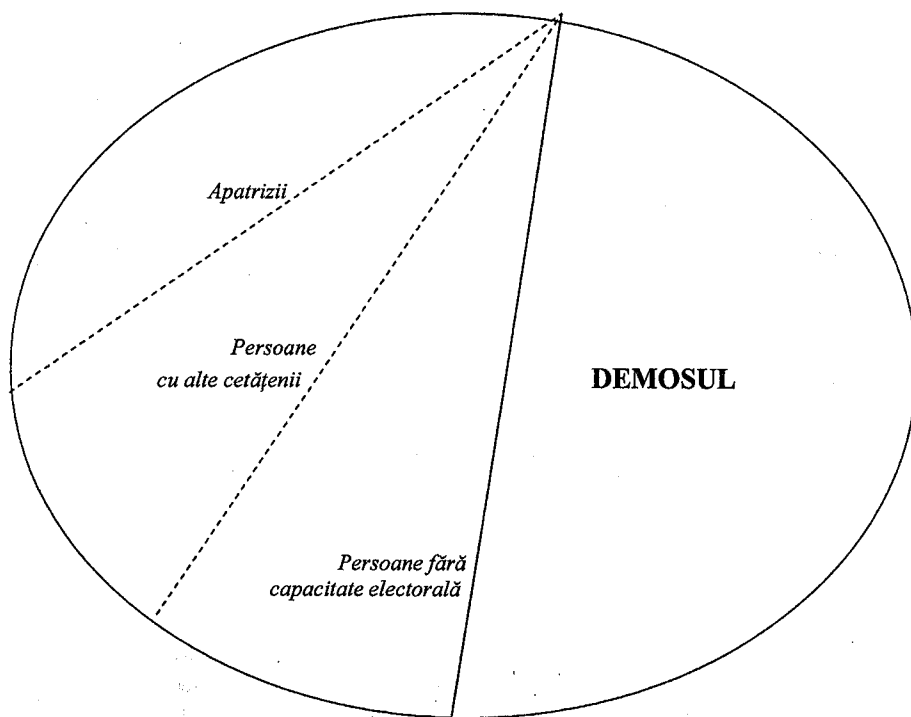
In accordance with these studies, it is required to take into consideration a reasonable threshold according to which we can appreciate the achievement of the democratic system.

For the second conclusion, it is necessary to make some clarifications regarding the report majority - minority (even the dictatorship of majority - suppressing of minority).

By re-discussing direct participation - representativeness - legitimacy. By rethinking the myth of "people's governing and for the". By analyzing the transfer of the idea of self-government from the individual (individuals) to the institutions transcending the individual (individuals). And not last, by revising the report between the axiological universe of the individual - the axiological universe of a community - the axiological universe of integrated nations.

The idea of empire, as the idea of fortress, is natural for the human condition. Globalization covers the area of modernization as a trend. But globalization supposes inclusion and exclusion; participation at the competition of values or being left outside competition.

Instead of conclusion: Globalization and society of knowledge call for the abandon of the phantom theory of democracy and its replacement with a scientific one, that would cover the real world.

¹ Vezi Giovanni Sartori, Teoria democrației reinterpretată, Collegium, Polirom, 1999, p. 34

² Adrian Gorun, Puterea politică și regimurile politice, Editura Bibliotheca, 2006, p. 140

³ R. Dahl, Democrația și criticii ei, Iași, 2002, Institutul European, p. 13

⁴ Vezi A. Gorun, op. cit. p. 41

⁵ R. Dahl, op.cit. p. 13-14

⁶ See Giovanni Sartori, Theory of democracy – reinterpreted, Collegium, Polirom, 1999, p. 34

⁷ Adrian Gorun, Puterea politică și regimurile politice, Editura Bibliotheca, 2006, p. 140

⁸ R. Dahl, Democrația și criticii ei, Iași, 2002, Institutul European, p. 13

⁹ See A. Gorun, op. cit. p. 41

¹⁰ R. Dahl, op.cit. p. 13-14